

خردگرایی در شاهنامه فردوسی

خشم در چشم

(گزارشی از داستان رستم و اسفندیار شاهنامه)

* خشم در چشم (گزارشی از داستان رستم و اسفندیار شاهنامه).

* دکتر میرجلال‌الدین کزازی.

* چاپ اول، تبریز: آیدین ۱۳۸۷.

* خردگرایی در شاهنامه فردوسی.

* دکتر نصرت صفی‌نیا.

* چاپ اول، تهران: واژه‌آرا ۱۳۸۷.

کتاب خشم در چشم، شرح و توضیح «داستان رستم و اسفندیار»

از شاهنامه فردوسی است. این کتاب در واقع درسنامه‌ای است برای استفاده دانشجویان، استاد گرامی، آقای دکتر کزازی، پیش از این به شرح و توضیح کامل متن شاهنامه پرداخته و در کتاب نامه باستان، که تاکنون همه مجلدات آن منتشر شده، ابهامات و مشکلات نیازمند توضیح ابیات شاهنامه را تحلیل نموده است. داستان رستم و اسفندیار نیز در جلد ششم از همان کتاب بررسی گردیده و ابیات آن توضیح داده شده است؛ اما در این کتاب، توضیحات با تفصیل بیشتری بیان شده‌اند. چنان که مؤلف، خود اشاره کرده است: «این گزارش و بررسی، فراخ‌تر و ژرفکاوانه‌تر از آن دیگری است و در آن نکته‌هایی نغزتر و نهفته‌تر باز نمود شده است و زمینه‌ها گسترده‌تر، کاویده و بررسی شده آمده است. پیش از این نیز کتاب تنبیدی از کنج، که گزارش رستم و سهراب، داستانی دیگر از شاهنامه است، به چاپ رسیده است» (ص ۷).

در این کتاب، چنان که شیوه مؤلف است، نخست چند بیت از متن شاهنامه نقل شده، آنگاه واژگان ابیات معنی شده و در پی آن، نکات مربوط به مباحث زیبایی‌شناسی و مباحث مفهومی تحلیل گردیده است و به همین ترتیب، تا پایان داستان رستم و اسفندیار بررسی شده است. همچنان که خوانندگان آثار آقای دکتر کزازی اطلاع دارند، شیوه نوشتار استاد به گونه‌ای است که برخی از واژه‌های آن در فارسی گفتاری و نوشتاری امروز به کار نمی‌روند و بسیاری از این واژه‌ها، در معنای مورد نظر تنها در نوشته‌های مؤلف به کار رفته‌اند؛ ناگزیر در انتهای کتاب فهرستی از این واژگان به دست داده شده است.

کتاب خردگرایی در شاهنامه فردوسی، گزیده‌هایی از ابیات شاهنامه است که در داستان‌های متعدد، در کنش‌های قهرمانان داستان، آشکارا رفتارهای خردمندانه را نشان می‌دهد. این گزینش در ۲۶ گفتار تنظیم شده و در هر بخش، گزیده‌هایی از ابیات داستان مورد نظر نقل گردیده و این گزیده‌ها با عبارات کوتاه مؤلف به هم پیوند داده شده است. این ۲۶ گفتار عبارتند از: ۱. ستایش خرد، ۲. پادشاهان نخستین، ۳. قیام کاوه و فریدون، ۴. پادشاهی منوچهر، ۵. پادشاهی نوذر، ۶. پادشاهی کیقباد، ۷. پادشاهی کیخسرو، ۸. پادشاهی لهراسب، ۹. پادشاهی گشتاسب، ۱۰. پادشاهی بهمن اسفندیار یا اردشیر درازدست، ۱۱. پادشاهی همای چهرزاد، ۱۲. پادشاهی داراب، ۱۳. پادشاهی اسکندر، ۱۴. دودمان اشکانیان، بابک و اردوان، ۱۵. دودمان ساسانیان با پادشاهی اردشیر بابکان، ۱۶. پادشاهی شاپور اردشیر، ۱۷. پادشاهی اورمزد شاپور، ۱۸. پادشاهی شاپور اورمزد پیش از زاده شدن، ۱۹. پادشاهی اردشیر نیکوکار، ۲۰. پادشاهی یزدگرد بزه‌گر، پسر شاپور، ۲۱. پادشاهی بهرام گور، ۲۲. پادشاهی بلاش، پسر پیروز، ۲۳. پادشاهی کسری انوشیروان، ۲۴. پادشاهی هرمزد انوشیروان، ۲۵. پادشاهی خسرو پرویز، ۲۶. فرجامین پادشاهان ایرانی.

پس از این ۲۶ گفتار، در بخشی مستقل، تکبیت‌هایی از شاهنامه استخراج شده که در آنها واژه خرد به کار رفته است. این ابیات ۱۰۷۷ بیت است که در متن کتاب نیز در ضمن بیان داستان‌ها از آنها یاد شده. در انتها نیز واژه‌نامه‌ای مختصر از واژه‌های دشوار تهیه شده است.